

en moderne betragtning har været rent utrolig. Som i de øvrige bøger har han skaffet sig et væld af oplysninger om miljøets mennesker, og i biografiske afsnit giver han data og vurderinger. De sidste kan næppe stå alene; i mangfoldige tilfælde vel ikke engang stå, for hvad er »stor«, og hvad er »talent«, når kritikken er så sparsom og tilfældig – og når Over-skou er så partisk?

Foruden de egentlige provinsselskaber behandles – maliciøst – »kongelige« turneer og de dramatiske selskaber med deres dilettanter. Om end der for de sidstes vedkommende var meget grinagtigt iblandt, opfyldte de dog den vigtige mission, at de skaffede deres publikum i kontakt med teatret, »mindede« dem for det. Og så er det forresten et spørgsmål, om de ikke ofte var bedre kørende med talenter end mange af de professionelle selskaber.

Af særlig interesse er de to sidste afsnit: forestillingerne med en fuldstændig gennemgang af repertoiret, skuespillenes sceniske virkning og spillet samt vurderingen med offentlig kritik og private meninger. Her får forfatteren virkelig en del frem af det, som giver tidsfornemmelse – og derved bogen helhed. Lad så være, at detaljerne – bortset fra repertoiret – kun kan hentes få steder fra. Der er ingen grund til at tro, at de ikke er typiske.

Om bygninger og en del personer m. v. gives supplerende oplysninger i fyldige billedtekster, et ditto kilde- og litteraturafsnit giver grundmaterialet. Men der er ikke egentlige noter og henvisninger. Det er kun delvis en skam, for identifikationen i teksten er i almindelighed således, at kilden ret let lader sig finde i oversigten. Et personregister og et titelregister slutter bogen.

I 1805 skrev litteraten Jens Kragh Høst, at teatret almindeligt kun betragtedes som tidsfordriv, et sted, hvor de »af arbejde udtømte menneskeklasser« søgte hen for adspredelse og hvile. Så gammel og måske ældre, er debatten om teaterkunstens mission. Den er stadig løbende med sine hundredeogsytten meninger; men det må indrømmes, at det gamle teater kun i få stunder – tilsyneladende i al fald – har givet mere end det, Høst nævner. Somme tider gav det meget ufrivilligt; det lægger Sandfeld heller ikke skjul på.

En ting, som hans tidligere bøger har gjort sig så meget fortjent ved: udblikket til tiden og de almindelige forhold, er i denne sidste i nogen grad ladt i stikken. Stoffet har været stort, og chancen for at få det meste med har ikke kunnet modstås. Derfor vel også de irriterende ret omfattende petittrykte afsnit, hvor der ellers gemmer sig nogle af de fornøjeligste detaljer.

Finn H. Lauridsen

Erling Pade: Kulsejlet og andre ældre ventilationssystemer. En kulturhistorisk skitse. (Høst og Søn, 1972). 72 s.

I sejlskibenes tidsalder var udluften et stort problem på skibsdækkene. Dels skulle mandskabet have frisk luft, og dels måtte man modvirke råd og svamp. Til den ende konstruerede man kulsejlet, en lodretstående sejldugstragt, der opfangede vinden og ledte den ned på skibsdækkene.

Museumsdirektør, dr. phil. Henning Henningsen har opfordret forfatteren til at tage dette emne op og besvare spørgsmålet, om kulsejlet er en dansk opfindelse. Resultatet er blevet en

velskrevet og rigt illustreret materialsamling hentet fra biblioteker, arkiver og museer i mange lande. Bogens svaghed er dens mange løse ender og dens mangel på systematisk og dybtgående behandling af stoffet. Et par resultater synes dog sikre nok. For det første er kulsejlet ikke en dansk opfindelse. For det andet synes luftforureningsproblemet på skibe – såvel som hygiejnen i almindelighed – at have tiltrukket sig øget opmærksomhed i det 18. årh. De lange oversøiske togter skærpede problemet på et tidspunkt, hvor lægevidenskaben gjorde gode fremskridt. Speciel interesse havde problemet for de tætbelagte slaveskibe. Her måtte man alene af rentabilitetsgrunde hindre, at slaverne døde »af mangel på luft«.

Sv. E. Green-Pedersen

Niels Skyum-Nielsen og Per Nørgaard: *Film og kildekritik*. (Munksgaard, 1972). 186 s.

Professor Niels Skyum-Nielsen og hans unge medarbejdere udsendte i 1970 med bogen »Filmen de fem år« et pionerarbejde inden for dansk historisk filmkritik.

Ikke mindst takket være disse forskeres indsats har vi i de seneste år fået en debat omkring anvendelsen af filmoptagelser som historiske kilder. I nærværende bog er samlet en række tidligere publicerede bidrag (artikler, anmeldelser, polemik) fra tidsskrifter og dagblade. Det er yderst fortjenstfuldt, at bogens forfattere har gjort disse døgnets bemærkninger mere varigt tilgængelige i betragtning af, hvor mange velvalgte bemærkninger der ofte går alt for tidligt i glemmebogen. Den centrale skikkelse i debatten har været Niels Skyum-Nielsen selv; han

har med denne bog taget endnu et stort skridt mod positionen som en filmens Erslev. Specielt fortjentsfuld er bogens hovedartikel, som ikke før har været publiceret, »Film og lyd som historiske kilder – Politiske optagelser fra Tyskland og Danmark 1908–1968.« Filmkritikken har med denne fået sit modstykke til »Historisk Teknik«.

Bogen har fra forfatterens side to formål – dels at fungere som lærebog i denne nye fagdisciplin – dels at skabe yderligere debat om massemediernes indbyggede manipulationsmuligheder set i et bredere samfundsperspektiv. Den synes velegnet til at opfylde dem begge.

Helge Paludan

Palle Svennevig: *Danske kommissionsbetænkninger 1850–1970*. (Folketingets bibliotek og oplysningstjeneste, 1972). 615 s.

Kommissionsbetænkningernes masse (i denne bog er optaget 2416 numre) har hidtil været en næsten uigennemtrængelig jungle. Så meget mere beklageligt har det – set fra en historikers synspunkt – været, da betænkninger dels i sig selv er vigtige kilder, dels ofte indeholder andre vigtige kilder, hvortil kommer, at mange rummer historiske behandlinger af emner, der ellers ikke er taget op.

På denne baggrund er denne bibliografi en meget nyttig håndbog, som historikere vil høste gavn af at stifte bekendtskab med. Den er meget dækkende, fordi hverken »kommission« eller »betænkning« er tolket snævert. Bibliografien er systematiseret efter decimalklassesystemet; men et meget fyldigt og gennemtænkt stikordsregister øger indgangsmulighederne.

Vagn Dybdahl